

ЯНКА

КУПАЛА

МОЛАДЗІ



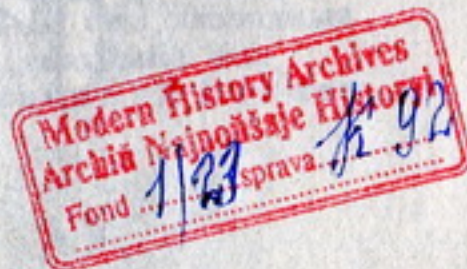
ЗАМЕСТ УВОДЗІН

Адаем у Вашыя рукі шаноўныя чытачы першую кніжку, толькі што ўзнікшага беларускага незалежнага выдавецтва "БЕРАГ". Выдавецтва ўзнікла ў выніку патрабаванняў маладой інтэлігенцыі на высокамастацкія творы беларускай літаратуры і крытыкі. Непрыпадкова першым нашым выданнем з'яўляецца выбар вершаў Янкі Купалы - змагара за лепшую долю свайго народу і Бацькаўшчыны. Цэлае сваё жыццё ахвяраваў ён Беларусі, за яе згінуў з рук КГБ у 1942 годзе.

Верым, што лектура вершаў прынясе шмат уражанняў і хвіліну задумы над нашым лёсам. Жадае гэтага усім чытачам - рэдакцыя выдавецтва "БЕРАГ".

Беласток 1988г.

Дзякуем М. за 50 аркушаў паперы.







## СПАДЧЫНА

Ад прадзедаў спакон вякоў  
Мне засталася спадчына;  
Паміж сваіх і чужакоў  
Яна мне ласкай матчынай.

Аб ёй мне баюць казкі-сны  
Вясеньнія праталіны,  
І лесу шэст верасны,  
І ў полі дуб апалены.

Аб ёй мне будзіць успамін  
На ліне бусел клёкатам  
І той стары амшалы тын,  
Што лёг ля вёсак покатам;

І тое нуднае ягнят  
Бляньне-зоў на пасьбіц пы,  
І крык вароніных грамад  
На могілкавым кладзьбітчы.

І ў белы дзень, і ў чорну ноч  
Я ўсьпяж раблю агледзіны,  
Ці гэты скарб ня збрыў дзе проч,  
Ці трутнем ён ня зьедзены.

Напу яго ў жывой душы,  
Як вечны сьветац-польмя,  
Што сярод цемры і глушы  
Мне сьвеціць між вандаламі.

Жыве зь ім дум маіх сям'я  
І сьніць зь ім сны нязводныя...  
Завецца-ж спадчына мая  
Усяго Старонкай Роднаю.

19. 9. 1918



## ЗЬ МІНУУШЫХ ДЗЕН

Перашло, мінула,  
Што калісь жыло,  
У курганох заснула,  
Зельлем зарасло.

Пад магіл наваляй  
Дрэмле Русь, Літва, —  
За тэй тая з хвалай  
Легла галава.

Ня гудзе ў павазе  
Голас вечавы,  
Ня шукаюць князі  
Славы і бітвы.

Войска Усяслава  
Ня ідзе ў паход  
На той бой крываваы  
За свой край, народ.

Сьцены і запоры  
Палачан, Мянчан  
Леглі у разоры  
Зможаных палян.

Ні сьвятых дуброваў,  
Зьніч пашоў з вадой;  
Загасьціў лад новы,  
Ды ня той, ня свой.

Слых адно праходзе  
Калі-ні-калі  
У жывым народзе,  
На жывой зямлі.

Баіць, гнучы шпі,  
Паднявольны люд:  
Мы ў сваім чужыя, —  
Край забраны тут!

Так прашло, мінула,  
Што калісь жыло,  
У курганох заснула,  
Зельлем зарасло.

## ПРАРОК

Сярод маны, сярод насьмешкаў,  
Знак нейкі тулячы к грудзям,  
Ішоў прарок пяшчанай сьцежкай  
З навукай новаю к людзям.

Праціўны вецер лез у вочы  
І плачам пеў, як дзіцянё,  
Зьвяр'ё зубамі йграла ўночы,  
Днём выла ў небе груганьне.

А ён, ня знаючы граніцаў,  
Ішоў, хістаючысь на-ўслонь;  
Агонь біў толькі з-пад зраніцаў,  
Вялікіх праўд сьвяты агонь.

Душа палала дзіўным жарам,  
Бы з зораў выснутая ніць,  
Што сьвет магла-б сваім пажарам  
Абвіць і к сонцу ўваскрасіць.

Ужо з сваім аклічным словам  
Прарок далёка быў вядом,  
Народу шмат збудзіў к дням новым,  
Даў славу братнюю братом.

Аж так дасьціг — аквечан хвалай —  
Зямлі забранай сумных хат,  
Дзе царства цемры панавала,  
Дзе сілу ўзяў над катам кат.

Народ змарнеўшы таго краю  
Свайго на'т імені ня знаў.  
Як непасрэбшчыца якая,  
Гібеў на сьвеце і канаў.



Галовы людзі пахіліўшы  
Зямлю капалі, як краты,  
Утапіўшы ў мёртвай ночнай цішы  
Усе жаданні ясны.

Прарок — пасол сьвятла — ў загоны  
Людзей убачыўшы такім,  
Маячыць стаў ім, як шалёны,  
Прарочым голасам сваім:

«Паўстаньце, рабскія натуры,  
Пакіньце свой адвечны сон,  
Загаманеце віхрам, бурай,  
Каб ажна дрогнуў ваш палон!

Глядзеце: прадзедавы косьці  
Ў зямлю калісь за вас ляглі,  
А вы, як збэшчаныя госьці,  
Пракляццем сталі тэй зямлі.

Дзе вашы песьні жыватворны,  
Дзе ў вас прарокі й дудары,  
Што над пагібельнасьцяй чорнай  
Віталі-б полымем зары?

Забылі ўсё, згубілі долю,  
Зьмяшалі славы цьвет з гразёй  
І запрадаліся ў няволю,  
З душой і скурай шчэзьлі ў ёй.

Пара у рукі браць паходні,  
Ўставаць, ісьці ноч расьсьвятляць!  
Бо што ня возьмеце сягонья,  
Таго і заўтра вам ня ўзяць.

На зло крывавым перашкодам  
Ськідайце ёрмы, клічце сход,  
І дайце знаць другім народам,  
Які вы сільны йшчэ народ!

За мной, за мной, забраны людзе!  
Я добраю доляй послан к вам  
І знаю, што было, што будзе,  
І вас у крыўды не аддам.»

Так гаварыў і з рабства клікаў  
Людзей на волю той прарок,  
Ждучы з трывогаю вялікай  
Ад іх адказу неўнарок.

А людзі, глянуўшы на сонца,  
Адказ казалі грамадой:  
— Па колькі-ж нам дасі чырвонцаў,  
Калі мы пойдзем за табой?

### ЯШЧЭ ПРЫДЗЕ ВЯСНА

Ня пужайся, што здрадныя хмары  
Неба ўслалі з канца да канца,  
Што свае цемната ўнесла чары,  
Закружыўся груган над папарам:  
Яшчэ прыдзе вясна!

Ня пужайся, што лісьць пажаўцелы  
Лес ськідае з канца да канца,  
Дый ня чуць птушак пеўчых дзень цэлы,  
Прашмыгне толькі заяц нясьмелы:  
Яшчэ прыдзе вясна!

Ня пужайся, што бедная ніва  
Апусьцела з канца да канца,  
Што мужыцкай рукой непчасьлівай  
Няжоннае скончана жніва:  
Яшчэ прыдзе вясна!

Ня пужайся, што вольныя сілы  
Ў путах дрэмлюць з канца да канца,  
Што насільства ўсю праўду здушыла,  
Што сьмерць густа капае магілы:  
Яшчэ прыдзе вясна!  
Яшчэ прыдзе!



## НА ВЯЛКІМ СЬВЕЦЕ...

На вялікім сьвеце б'е жыцьцё крыніцай,  
Барацьба за волю і за долю рдзее,  
Маюць панаваньне вера і надзея,  
Асьвяціць народы лепшы быт маніцца.

На вялікім сьвеце неба сьлёз ня сее,  
Ёрмаў не майструе крыўда-чараўніца,  
Не галубіць думак цемра-асьляпніца  
І ня водзіць душаў пагібеньня кнеяй.

На вялікім сьвеце б'юць званы на славу,  
Людзі з плеч ськідаюць ланцуговы скруты,  
К сонцу йдуць браточна з рабскае пакуты.

На вялікім сьвеце ўсё ідзе па праву,  
Па законе Божым, зь яснатой яскравай...  
А у нас, у нас што?... Толькі звоняць путы...

## У ВЫРАЙ

Зашумела нудна восень  
Шумам лісьцяў, шумам сосен,  
Даўшы волю хмурам;  
Ажно з гоняў Беларусі  
У вырай выляцелі гусі,  
Паплылі ў даль шнурам.

Сьледам з выраем, з гусямі  
Паляцелі думкі самі,  
Сэрца ўскалыхнулі;  
Ўскалыхнулі долі плесьняй,  
Азваліся казкай-песьняй,  
У смутку патанулі...

Ой, вы, гусі-вырайніцы,  
Жыць ня доўга ў чужаніцы,  
Зноў к нам прыплывеце,  
Зноў вас будуць сустракаці  
Нашы рэчкі, сенажаці,  
Наша сонца ў цьвеце.

Ой, вы, гусі-гудзіцелькі,  
Не забудзеце зямелькі,  
Дзе дзяцей пладзілі,  
Дзе вы мясячык страчалі,  
Дзе вы зоркі падлічалі,  
Плавалі, хадзілі.

Знаю, зложыце тут косыці,  
Толькі зьлётаеце ў госьці  
Асьвяжыці грудзі:  
Вы ня ўмеце йшчэ, гусі,  
Выракацца Беларусі,  
Як умеюць людзі.

31.10.1918

## УЖО ДНЁЕ

З-над сонных вод Нёмна, з-пад хвой Белавежы,  
Суседзі, суседкі, вітаю я вас!  
Блудзіла я доўга па рытвах, па межах,  
Аж сьцежку-дарожку знайшла во хоць раз.

Хоць, пэўна, вы знаеце, хто я такая,  
Якім правам тут перад вамі стаю,  
Дзе дом мой, народ мой — зь якога я краю, —  
Паслухайце смутную повесьць маю.

З канца у канец, дзе загнанае слова  
Зьвініць Беларуса, — ўладаньне маё;  
Шмат сотняў таму лет у хаце вясковай  
Ўзяла і праводжу сваё я жыцьцё.

З-пад гэтай хаціны па выдмах нязнаных  
Ганялі, чаго ня згубіла, шукаць.  
Глядзецце: во рукі і ногі у ранах,  
А раны на сэрцы — каму-ж іх паняць?!

Па грудях, каменнях хадзіла я босай;  
Крывёю чырвонай дабрыла зямлю;  
На шаты мае паглядалі з укуса  
І песьню з насмешкай віталі маю!



З балотам мяшалі, пагардай плявалі  
Усе тыя, што выраслі нават са мной!  
З маім людам згінуць навек мне казалі,  
І страшна было мне так жыць сіратой!

За сошкай, за коскай, зь сярпом і зь сякерай  
Я шла-валаклася, дзе шоў мой народ;  
Заплатай было, што ён часам мне верыў  
І думкі снаваў аба мне з году ў год.

Шлі векі. Магіла лягла пры магіле. —  
Вада змыла наспы, крыжы пагнілі;  
Гаротнасьцяй зможаны, ў крыўдзе, ў бяссьцілі  
Там прадзедаў косьці бяз часу ляглі.

Шлі векі. Хрэст брала народнай сьлязою;  
Між віхраў і бураў, і холаду зім  
Зь людзкой неразлучны ўзяла шлюб бядою,  
І тузаюць мной, як народам маім.

Здушылі мне голас на родных на нівах;  
Крыж цяжкі упадку з народам нясла,  
І думаў чужынец, што я ўжо няжыва.  
Ня верце! Жыву, як ад векаў жыла!

Я ўсё, колькі сілы, змагала, ўставала!  
Я жыва! Народ мой са мною, пры мне!  
Я ўсё перанесла і вышла я з хвалай,  
Я сільна, я вечна ў сваёй старане!

Прашло засьляпеньне, мінае трывога;  
На небе ўжо новая відна зара.  
Шырок прада мною гасьцінец-дарога.  
Ужо днее! Ужо днее! — к сваім мне пара!

### ВЫЙДЗІ...

Устань ты, старонка, родная маці!  
Годзе зімовага рабскага сну,  
Годзе табе ўжо сьлёзна ўздыхаці, —  
Выйдзі на поле, на сенажаці,  
Выйдзі спаткаці вясну!

Ськінь лахманы, што доўгія векі  
Ты валачыла з кастры, з пальну;  
Выйдзі з-пад дзікай зімняй апекі,  
Што над табою строіла зьдзекі, —  
Выйдзі спаткаці вясну!

Вырылі сьцюжы віхрамі, сьнегам  
Яму глыбоку табе не адну;  
Сьнежныя наспы мела начлегам...  
Глянь, сьнягі таюць, рэчкі йдуць бегам...  
Выйдзі спаткаці вясну!

З поўначы сівер кідаў табою,  
Як абадрану зь лісткаў галіну;  
З захаду зьверы йшлі чарадою  
Рваць твае грудзі... Вышла жывою, —  
Выйдзі спаткаці вясну!

Дзетак тваіх скрозь крыўдай сьляпілі,  
Мучылі, гналі бяз часу ў труну,  
Казак вучылі, што ты ў магіле,  
Толькі-ж бліск сонца здраду асіліў...  
Выйдзі спаткаці вясну!

Ясна, сьвяточна ў красы ўбярыся,  
Птушкай свабоднай сягні ў вышыню,  
З сонцам злучыся, зорамі йскрыся,  
Песьняй расьпейся, славай акрыйся,  
Выйдзі спаткаці вясну!

Сплецену зь церняў маеш карону,  
Хорам твой — неба і нівы краса,  
Царства ў чатыры дрэмле староны,  
Слугі — мазольных рук міліёны...  
Выйдзі... Чакае вясна!..

1911



## ЦАРУ НЕБА Й ЗЯМЛІ

За што, о Божа праведны, магучы,  
Караеш так няшчасны свой народ?  
Чаму на стогн маўчыць Твой гром бліскучы,  
На стогн, што да Цябе йдзе з году ў год?

За што над намі даў перамаганьне  
Табою створанай бядзе і цьме,  
Спладзіўшы быт сірочага кананья  
Сыном і іхняй матцы-старане?

\*

Ты пярунамі крышыш горы, скалы,  
І пушчам гібелі Твой шле пажар,  
А нашых крыўд скрышыць, спаліць і хвалай  
Зьмяніць ня можаш, Сьвету Уладар!

Зямлю услаў Ты ў моры-акіяны,  
Што год разьводзьдзем мыеш рэк сваіх, —  
Чаму-ж ня змыеш Ты цярпеньняў раны  
З душы і сэрца верных слуг Тваіх?

\*

Вачамі сонейка і зор агністых  
Агляд Ты робіш дзень і ноч міроў,  
І толькі сьцежак нашых камяністых  
Ня бачыш Ты, ўсясільны Цар цароў.

Ня бачыш тых магіл, што путы родзяць,  
Магіл расьсеяных, як мак, Табой,  
Скуль цені прадзедаў выходзяць  
І ўносяць рукі ўвысь к Табе з мальбой.

\*

Ты ў цьвет сваіх нялічаных народаў  
Мінуўшчыну і будучыну ўбраў,  
А ў нас — караючы чужой свабодай —  
Мінулае — і тое адабраў.

Бадзяцца кінуў на нязьмерным сьвеце,  
Нявольнікамі кінуў нас гібець  
За тую веру, што бацькі і дзеці  
Лет сотні ў моц Тваю вучылісь мець.

\*

Паўзводзіў царствы, даў ім панаваньне  
І над пасадамі ўзьнёс свой пасад,  
А нашу Бацькаўшчыну на'т прыстанья  
Пазбавіў, выгнаў чэзнуць сярод крат.

Прадаў на глум і годным, і нягодным  
Усё, што ёсьць сьвятым для нас і ў нас;  
Мы дома — як ня дома, правам родным  
Сваім ня сьмеема пажыць хоць раз.

\*

І Ты глядзіш на гэта ўсё, і неба  
Тваё маўчыць, як падзямельля мур;  
Мальбы няшчасных: долі, праўды, хлеба!  
Ты глух паняць, паслаць маланкі бур.

Паймі! пачуй! Сон наш і свой стрывожы, —  
Закон і суд свой праведны пашлі!...  
Вярні нам Бацькаўшчыну нашу, Божа,  
Калі Ты Цар і неба, і зямлі!

24. 12. 1912

## НЯ ШУКАЙ...

Ня шукай ты шчасьця, долі  
На чужым, далёкім полі,  
Гэт, за шумным лесам-борам,  
За шырокім сінім морам  
Ня шукай ты шчасьця, долі!

Ты ўсё знойдзеш гэта блізка,  
Там, дзе маці над калыскай  
Табе песьні напявала,  
Як малога калыхала,  
Толькі ўмей шукаці блізка!

\*

Ня шукай сабе дружкаў  
Між чужынцаў, між піяўкаў,  
Ні у месце, ні ў палацы,  
Ні пры лёгкай панскай працы, —  
Ня шукай ты там дружкаў!



Ты іх знойдзеш вельмі блізка,  
Каля хаты, каля нізкай,  
Дзе ганяў жывёлу змалку,  
Дзе касой махаў на ранку,  
Толькі ўмей шукаці блізка!

\*

Ня шукай сабе, мой братку,  
Зь ветрам Бацькаўшчыну-матку,  
Ні на сушы, ні на моры,  
Ні у шчасьці, ні у горы,  
Ня шукай яе там, братку!

Яе знойдзеш вельмі блізка,  
Як знаходзіць лес вятрыска,  
Толькі ў сэрца глянь сваё ты,  
І ў душу заглянь з ахвотай,  
Знойдзеш Бацькаўшчыну блізка!

21. 6. 1913

### ТУТЭЙШЫ

На чужы розум я ня ўмею браць,  
Пасвойму я мяркую аб усім;  
Трапляю дровы сеч, касіць, араць  
І сеяць — штось сабе, а штось другім.

Я ня чыноўнік і ня граф, ня князь,  
Таксама — я ня Турак і ня Грэк,  
І нават не Паляк і не Маскаль,  
А проста, я тутэйшы чалавек!

\*

Ў сьвятую веру, моц, здароў, ці квол,  
Набожна ў царкаў і ў касьцёл хаджу,  
Хаця ў царкве крычаць: ня йдзі ў касьцёл,  
А у касьцэле — не хадзі ў царкву.

Калі-ж каго-бы стрэліла спытаць:  
Якой ты веры? Ужо-ж-бы так адсек:  
Тутэйшай веры я, каб не салгаць,  
Бо я і сам тутэйшы чалавек!

\*

Мяне Бог не пакрыўдзіў языком  
(У жонкі-ж меле ён, як калаўрот),  
Мне з прадзедаў застаўся ён з жыцьцём,  
Зь ім ведае мяне чужы народ.

А вось, якой я мовай гавару,  
Хоць пры, каб сьцяміць, к знахару па лек...  
Ну што? Скажу: тутэйшая яна,  
Як я і сам тутэйшы чалавек!

\*

Ад прадзедаў і бацькаўшчыну ўзяў —  
Вялікая, багатая яна! —  
Граніц ніхто йшчэ вокам не а няў,  
Як Бог адзін — яна ў мяне адна.

А як завуць край гэты родны мой —  
Забываўся ўжо праз свой прыгон і зьдзек;  
Мабыць, забраны, ці тутэйшы ён,  
Я-ж сын яго — тутэйшы чалавек!

\*

Вось так ні то жыву і ня жыву,  
Сваім, што бачу, ня веру вачам,  
Што чую — не бяру у галаву,  
І што я знаю — ўжо ня знаю сам.

Спаўняючы, што трэба, а што не,  
Сяк-так мой цягнецца на сьвеце век,  
А як памру, то буду спаць, як пан,  
І сьніць, што я тутэйшы чалавек!

6. 7. 1913



## ЧУЖЫМ

Мы вас прынялі хлебам і соляй,  
Людзі чужыя;  
Стрэлі дас ласкаю нашага поля  
Кветкі жывыя.

Нашы сасонкі шумнага бору  
Далі вам хаты,  
Далі загонаў нашых разоры  
Гонар багаты.

Пух і аўчынкi нашага хову  
Грэлі зімою.  
Птушкі вам гралі з нашай дубровы  
Гімны вясною.

Ценем тулілі вас у сьпякоту  
Нашы чарэсьні,  
Нашыя жнейкі ў жніўну работу  
Пелі вам песьні.

Вашым патомкам нашыя маткі  
Казкі складалі:  
У сэрцах дзіцячых праўдаў пачаткі  
Сеў засявалі.

Верны славянскім спадкам, браточна  
У госьцях вас мелі,  
І шанавалі людзка, сьвяточна  
У будні, ў нядзелі.

Сотні лет песьцім днямі і ночай  
Госьця на шыі —  
Зьмея, што з пуняў скарбы валоча,  
Скарбы чужыя.

Вы ўжо забылі, людзі здарэньня,  
Дзе ваш прыпынак, —  
Вывеж і гандаль славу, сумленьне —  
Праўду на рынак.

Сьлепа зракліся сораму, ўвагі,  
У хорамы селі, —  
Брацьцям-жа ўзьдзелі лапці, сярмагі,  
Торбы надзелі...

Людзі чужыя! Хтось калісь зьліча  
Вашу нам шкоду:  
Зьліча праступкі... к суду пакліча  
Крыўда народу.

## СВАЯКІ

Раз абсели Беларусь  
Маскалі ды Ляхі,  
І давай яму сваяцтва  
Тыкаці з-пад пахі:

— Ты мой ісьціны браточак!  
Маскалёк бармоча;  
— Ты мой хрэсьнік, мой сыночак!  
Юда-Лях сакоча.

Беларус-жа ім на тое:  
— Сваячкі мае вы:  
Смачны жолудзь вам на каву,  
Дый высока дрэва!

1914

## ЗА ПРАЎДУ

За праўду, за шчасьце, за лепшую долю  
Вазьміся, мой дружа, пастой!  
У крыўду ня дайся, свайго дабівайся,  
Адвага хай будзе з табой!

Хай горкія сьлёзы, што ў сьпекі, ў марозы  
Ліюцца на беднай зямлі,  
Дадучь табе, браце, сіл гора змагаці  
І ў сэрцы распаляць агні.



Хоць віхры шалеюць, хоць песьні нямеюць,  
Хоць страшна замучаны ты,  
За добрую справу, за шчасьце і славу  
Душу вырываў зь цемнаты.

Кінь сваркі і звадкі, аднэй дзеці маткі —  
Мы злучаны думкай аднэй;  
Пры згодзе і ладзе ў нас доля засядзе,  
Палічаць і нас за людзей.

Дык жыва-ж к пачатку — ня час слаць у шапку,  
Валяцца як чэрві ў траве;  
Ужо сонейка ўсходзе, ўжо дух у народзе  
Збудзіўся і к праўдзе заве!...

### ПАПРОСТУ

Простым мы словам зь сьветам гаворым,  
Песьні аб цяжкай творым нягодзе,  
З думкамі рвёмся к сонцу і зорам.  
Рвёмся к свабодзе.

Простая нашых прадзедаў слава,  
Хоць апаганена мудрым чужынцам;  
Шлі, ідзем далей ўлева ці ўправа —  
Простым гасьцінцам.

Сьвет там выдумкі хітрыя знае —  
Троны, кароны, вісельні, кулі, —  
Выдумаць гэта мы ў сваім краі  
Неяк мінулі.

Летась нягодна, сёлета горай,  
Проста жылося, проста жывецца,  
Красьці-ж ня пойдзем, хоць у каморы  
Кожны к нам прэца.

Нас гадавалі віхры і ночкі,  
Крыўдай паілі нас ад пялёнкі —  
Толькі-ж папросту мы ня йшлі ў прочкі  
З роднай старонкі.

Хочам папросту, каб лепш ручыла  
Нашым хацінам, нашым прыплодам,  
Каб стаць раўнёю славай і сілай  
Іншым народам.

Проста жывём мы, як доля лучыць,  
І крывадушчыць не прабавалі...  
Просім папросту: кіньце нас мучыць,  
Ляхі, маскалі!

### НА СХОД

На сход, на ўсенародны, грозны, бурны сход  
Ідзі аграблены, закованы народ!

Як роўны ідзі жыхар між роўных жыхароў,  
Адай на суд свае ўсе крыўды, сьлёзы, кроў.

Аб вечным катаваньні, зьдзеку далажы,  
І пакажы на курганы і на крыжы.

І аб раскопаных магілах не забудзь,  
Дзе груганы тваіх там продкаў косьці рвуць.

Як гналі пот зь цябе паны і каралі,  
Як гналі проч цары з радзімае зямлі.

І як крываўляць раскаваныя рабы,  
Як ты ўпадаеш зь непасільнай барацьбы.

Як Бацькаўшчыну тваю рэжуць на кускі.  
Як гібнеш зь дзецьмі ты ад катняе рукі, —

Аддаці ўсё на суд, на ўсенародны сход  
Ідзі, аграблены, закованы народ!

29. 10. 1918



## СВАЙМУ НАРОДУ

Табе, Народ мой, згібнуты ў ваковах,  
З-пад сэрца песьню гэтую пяю,  
І, ускрашаючы мінуўшчыну нанова,  
Выказваю цяпершчыну тваю.

Сягні ў даўно заснуўшыя сталецьці,  
Заслону дзён уцёкшых адхілі,  
І глянь, як сёньня твае жывуць дзеці,  
Як ты жывеш на прадзедаў зямлі.

Дняпро і Сож, Дзьвіна, Вяльля і Нёман  
Шмат могуць што у памяці збудзіць,  
Ды пушчы Белавескай сумны гоман —  
Паслухай толькі, што ён гаманіць:

Тваймі рукамі ўзьнесены замчышчы,  
Глянь, зарастаюць дзікім палыном,  
Па сьцен астатках вецер дзіка сьвішча,  
Як-бы пле памінкі быўшым днём.

Пле аб тым, як гэтыя байніцы  
Край сьцераглі на захад і на ўсход,  
Як з поўначы разбойны чужаніца  
Ня мог замчыскавых скрышчыць варот.

Ты жыў, ты панаваў у краю родным,  
Сьцярог ад чужака й законы укладаў;  
Звон вечавы сход склікаваў народны,  
І сход аб шчасьці Бацькаўшчыны дбаў.

Сягоньня ўсё сьпіць і зарастае зельлем,  
Сьцярэч свой край няма ні сьцен, ні рук;  
Званы вячовы змоўклі, анямелі,  
У ярме сагнулі людзі плечы ў крук.

Чужак-дзікун, крывёю ўпіўшысь сьвежай,  
Запрог цябе ў няволю, ў батракі  
І тваю маці-бацькаўшчыну рэжа,  
Жывую рве на часьці, на кускі.

Сьноў тваіх расьсеяў па ўсім сьвеце,  
Як птушак ястраб з гнёздаў разagnaў;  
Бацькі дзяцей, а бацькоў сваіх дзеці  
Сярод магіл шукаюць і канаў.

І мерцьвякоў знаходзяць... А жывыя...  
Як мерцьвякоў пагляд іх і жыцьцё,  
Праклёны толькі шэпчуць векавыя,  
Ды вечнае чакаюць нябыцьцё.

Упаў народ. Змарнеў народ, забыўся,  
Як Бацькаўшчыну, як яго завуць;  
Як падарожны бяз пушчы, зьнябыўся,  
Як сірата, якой нідзе заснуць...

Паўстань, Народ! Прачніся, Беларусе!  
Зірні на Бацькаўшчыну, на сябе!  
Зірні як вораг хату і зямлю раструсіў,  
Як твой навала злыдняў скарб грабе!

Паўстань і глянь, як зьяюць скрозь вагнішчы,  
Як носяцца ўсясьветных зьмен віхры,  
Як на старога быту папялішчы  
Цьвет зацвітае новае зары!

Паўстань, Народ! Для будучыны шчасьце  
Ты строй, каб пут ня строіў больш сусед;  
Ня дайся ў гэты грозны час прапасьці, —  
Прапашчых не пацешыць шчасьцем сьвет.

Сваю магутнасьць пакажы ты сьвету, —  
Свой край, сябе ў пашане мець прымусь.  
Паўстань, Народ!.. З крыві і сьлёз кліч гэты...  
Цябе чакае маці-Беларусь!

29. 10. 1918



## ГОДЗЕ...

Годзе брахні ўжо, падкупленых зводаў!  
Годзе таптанья праўд вечных, сьвятых!  
Сьцежку свабоднаму духу народу,  
Сьцежку да сонца і зор залатых!

З году у год мы жылі як жывёла,  
З году да году чакалі сьвятла...  
Што-ж нажылі мы, як глянуць наўкола,  
Што-ж нам апека тут ваша дала?

Тыя, ў дагонцы за блескам часовым,  
Брацьцяў запрэгі ў нявольнічы плуг,  
Тыя, таргуючы імем Хрыстовым,  
Цемру і здраду спладзілі ўвакруг.

Годзе заходняй ці ўсходняй культуры!  
Для Беларуса цана ім адна,  
Усе вы, панове, аднакай натуры:  
З сэрца чужога кроў ссали-б да дна.

Вашу карысьць нам і вашы заслугі  
Добра ўжо ськеміў таптань народ;  
Добра вядомы і пугы і пугі,  
Песьціў якімі ваш Запад і Ўсход.

Мы не пакінем свае папялішчы,  
Зь сьцежкі — наперад, ня пойдзем назад.  
Сьмела здрузгочам старыя бажышчы,  
Новым законам збудуем пасад.

Годзе нам сілу прыблудаў вялічць  
Дзецьмі, багацьцем радзімай зямлі!  
Нашы загоны даўно ўжо нас клічуць,  
Нашы загоны, што зельлем зрасьлі.

Досьць ішлі на чужым павадку мы  
Доўгія векі бязь веры ў сябе;  
Мы ўжо ня тыя, — інакшыя думы  
Вырасьлі з намі, завуць к барацьбе.

Станем к змаганьню мы зь ведзьмаю-крыўдай  
Дружна, адважна, плячо у плячо;  
Рухне старое, хоць крэпкае зь віду;  
Яснае, вольнае створым жыцьцё.

\*

Годзе нам есьці аб'едкі і косьці,  
Злыбядзе ўсякай паклоны дарыць!  
Гаспадары мы ў сябе, а ня госьці,  
Час к панаваньню нам сьлед церабіць!

Тое, што ўзята манюю дачэсьне,  
Вечна ня будзе душыць, як прыгон;  
Наша вярнуцца к нам мусіць канечне, —  
Гэткі ўжо быту народаў закон.

Ўбне памрока душыўша ад векаў,  
Сонца і зоры к сабе сьвет завуць...  
Сьцежку свабоднай душы чалавека!  
К вольным дням вольныя людзі ідуць!

26. 11. 1912

## ПЕСЬНЯ ВОЛЬНАГА ЧАЛАВЕКА

Дарэмна сьвістамі нагаек  
Застрашыць хочуць тыраны,  
Нагнаўшы чорных соцень шаек,  
Акулі рукі ў кайданы.

Душой я вольны чалавек  
І гэткам буду цэлы век!

Ня страшны мне Сібір, астрогі,  
Меч катні над шыяй маей,  
Хоць і скуюць мне рукі, ногі,  
Хоць зрэнкі выдзяруць з вачэй,

Душой я вольны чалавек  
І гэткам буду цэлы век!



Нам есьці хочацца тым болей,  
Чым горай голад прыгняце,  
Тым рвёмся больш мы і да волі,  
Чым меней к нам яе ідзе.  
Душой я вольны чалавек,  
І гэтакім буду цэлы век!

Дарэмна гіканье нясецца  
Дэспотаў подлых над зямлёй,  
Што воля ў пуці акеца,  
Згняецца сілаю, пятлёй.

Душой я вольны чалавек  
І гэтакім буду цэлы век!

Ці-ж людзі сонца згасіць могуць,  
Згасіць, як сьвечку, яснасьць дня?  
І волі-ж дэспаты ня змогуць,  
Бо воля сонейку раўня.

Душой я вольны чалавек  
І гэтакім буду цэлы век!

### БЕЛАРУШЧЫНА

Сотні лет, няпрыцелам-братам прыбітая,  
Зарастаючы зельлем чужым, як лазой, сенажаць,  
Ты ляжала няпамяці пылам пакрытая,  
А народ твой быў змушан маўчаць і табой пагарджаць.

І круцілі цябе, як каму падабалася,  
Кожны строіў, наводзіў цябе на свой строй, на свой лад;  
Ажно часам жальба, як кляцьба, разлягалася,  
Ды нячутай ляцела, ўміраючы, ў грудзі назад.

Спаў народ, і ты спала, і ворагі верылі,  
Што ніхто не разбудзіць цябе, што заснула навек.  
І дзялілі цябе, ўсімі мерамі мерылі, —  
Што памерла ўжо ты — не адзін так казаў чалавек.

Час ішоў. К жыццю новаму клікі пачуліся;  
Усе народы паўсталі на бітву за права сваё.  
Ты — як спала — ўскрасла, твае дзеці прачнуліся,  
Твой народ, ты сама ўсталі новае строіць жыццё.

І цяпер хоць прыблудаў даносы ў ход пушчаны,  
Хоць пад права тваё падрываецца шмат хто, як крот, —  
Як жыла і жывеш, будзеш жыць, Беларухчына:  
Зразумеў і успомніў цябе твой мільённы народ.

Сьціхнуць віхры, заціхне пара непагодная,  
Сілы грозныя ўстануць, акрэпнуць к другому жыццю;  
Панясуцца, як звон, песьні вольныя, родныя,  
Апяваючы долю, нядолю, народзе, тваю.

1908

### ПЕРАД БУДУЧЫНЯЙ

Стаім мы перад будучыняй нашай  
І ўсё варожым, сочым ейны ход...  
Ці ўскрэсьнем мы, душою ўлаўшы, зьвяўшы,  
Каб выйсьці ў сьвет, як нейкі здольны род...

Сягонья мы жывём і ўдзень мы блудзім  
Пад маскай, асьляпляючаю нас,  
І што сказаць самым сабе і людзям,  
Ня ведаем, ня можам, хоць і час.

Заціснуты, задушаны, як мьшы  
Пад жорсткім венікам, з усіх бакоў,  
Шукаем, як сьляпяя, ня згубіўшы  
Таго свайго, што наша ад вякоў.

Пакрыўленыя колісь нашы душы  
Дагэтуль выпрастаць ня ў моцы йшчэ;  
Снуёмся, ў думках зводных затануўшы,  
А хтось, а штось і мучыць і пячэ.

Цябе чакаем, будучыні нейкай,  
Што прыйдзеш, недзе ўсіх нас павядзеш,  
І гінем марна пад чужой апекай,  
Адбіўшыся ад родных вежаў, меж.



А хтось далёкі, ці хтось можа блізкі  
Засеў за наш бясёдны, сытны стол  
І кідае, як з ласкі, нам агрызкі,  
А мы к зямлі з падзякай гнёмся ўпол.

Нявольніцтва й жабрацтва так нас зьела  
І так нам высмактала з сэрца сок,  
Што нат у вочы глянуць, плюнуць сьмела  
Ня сьмеем, стоптанья на пясок.

Там чутна: Беларусь! Там — Незалежнасьць!  
А там — «Паўстань пракляцьцем» ... Ну, а мы?  
Мы ў страху ... дум крутня ... разьбежнасьць ...  
Бяз толку крыльлем лопаем, як цьмы.

О, так, як цьмы, як спуджаны вароны! ...  
І слухаем і нюхаем тут, там:  
Які павеяў вецер на загоны —  
Заходні, ўсходні, й ці ад нас, ці к нам?

Аграбленыя з гонару й кашулі,  
З свайго прыпыну выгнаныя вон,  
Мы дзякуем, што торбы апранулі  
На нас ды з нашых нітак-валакон.

Зь кійком жабрачым так мы, паўналеткі,  
Брыдзём, паўзём у сьвет — скрозь неўпапад  
І прысягаем, клічам Бога ў сьветкі,  
Што мы — ня мы, што нехта вінават ...

І так жывём, сябе саміх ня знаўшы,  
Учора, сяньня лазім між канаў ...  
Няўжож-бы хто й над будучыняй нашай  
Навек залом пракляты заламаў?

Няўжо нас не аб'ясніць розум ясны,  
І не пакінем біцца з кута ў кут?  
Няўжо кліч вечны будзе ў нас напрасны —  
Кліч бураломны: вызваленьне з пут!?

Менск, 24. 1. 1922

## ВОРАГАМ БЕЛАРУШЧЫНЫ

Чаго вам хочацца, панове?  
Які вас выклікаў прымус  
Забіць трывогу аб тэй мове,  
Якой азваўся Беларусь?

Чаму вам дзіка яго мова? —  
Паверце, вашай ён ня ўкраў,  
Сваё ён толькі ўспомніў слова,  
Зь якім радзіўся, падростаў.

Цяпер і вы загаварылі,  
З апекай вышлі, як зь зямлі;  
А што-ж дагэтуль вы рабілі?  
А дзе-ж дагэтуль вы былі?

Ваш брат і цёмен, і галодны;  
Хацінка свой зжывае ве;  
І век ня знаў ён дум свабодных,  
І крыўдзіў свой брат — чалавек.

Вам страшна нашай сьлёзнай песні,  
І жальбы страшна вам глухой?  
Вам жутка сонца на прадвесні?  
Мілей вам холад зь цемнатой?

А што-ж вам Беларусь такога  
Пасьмеў зрабіць, пасьмеў сказаць?  
Эх, трэба ўчыць яшчэ вас многа,  
Як свайго брата шанаваць!

Эх, кіньце крыўдамі карміцца —  
Кожны народ сам сабе пан;  
І Беларусь можа зьмясьціцца  
У сям'і нялічанай славян!

Напасьцяй, лаянкай напраснай  
Грудзей ня варта мазаліць —  
Не пагасіць вам праўды яснай:  
Жыў Беларусь і будзе жыць!



Ня столькі «хамскія» натуры  
На карках вынеслі сваіх!  
І сьвіст даношчыкаў пануры,  
Паверце, не запудзіць іх!

К свабодзе, роўнасьці і знаньню  
Мы працярабім сабе сьлед!  
І будзе ўнукаў панаваньне  
Там, дзе сягонья плача дзед!

### ПАЎСТАНЬ З НАРОДУ НАШАГА...

Паўстань з народу нашага, Прарок,  
Праяваў бураломных варажбіт,  
І мудрым словам ськінь з народу ўрок,  
Якім быў век праз ворага спавіт.

Зьбяры ў вадну ўсю Беларусь сям'ю,  
Вазьмі зь яе прысягу і зарок,  
Што не прадасьць сябе, сваю зямлю...  
Зьняць путы бацькаўшчыне ўстань, Прарок...

\*

Паўстань з народу нашага, Пясняр,  
Былых і будучых вякоў баян,  
І ў бурны кліч, як буры ўдар,  
Зь віхрамі загудзі пад зван кайдан!

Гудзі па Беларусі з краю ў край,  
У сэрцах сьпячых распалі пажар,  
Над курганамі пяруном зайграй.  
Збудзіць нябожчыкаў паўстань, Пясняр.

\*

Паўстань з народу нашага, Ваяк,  
І волатам на вогненым кані  
Народ аграблены — бы з торб жабрак —  
За бацькаўшчыну павядзі ў вагні.

Да хвалы шлях айчыне пакажы.  
Зьмяці з палёў яе чужых бадзяк,  
На стражы стань гранічнае мяжы...  
Свой край заваяваць паўстань, Ваяк!

\*

Паўстань з народу нашага, Уладар,  
Адбудаваць свой збураны пасад,  
Бо твой народ забыў, хто гаспадар  
І хто яго абдзёр з каронных шат.

На Уладара ждзжэ Беларусь даўно,  
І ждзжэ цябе ўладарства Божы дар,  
Вялікае, магутнае яно...  
Пад беларускі сьцяг прыдзі, Уладар.

Карльсбэрг, 28. 8. 1919

### БЕЛАРУСКІЯ СЫНЫ

Па беларускім бітым шляху,  
Б'ючы ў кайданавы званы,  
Брыдзе чужынец, а зь ім побач  
Хто?

— Беларускія сыны!

У беларускім вольным краі,  
Зь ярэмнай збрыўшы стараны,  
Царыць чужынец, а ў паслугах  
Хто?

— Беларускія сыны!

Над беларускай беднай хатай,  
Як полка вырвана з труны,  
Вісіць чужы сьцяг, а трымае  
Хто?

— Беларускія сыны!

У Беларусі сьпеў чужацкі,  
Як над касьцямі груганы,  
Крумцяць чужынцы, а іх складам  
Хто?

— Беларускія сыны!



На беларускім буйным полі  
Зь вясны да новае вясны  
Растуць крыжы, а пад крыжамі  
Хто?

— Беларускія сыны!

1919

### КАБ...

Каб таму па локаць  
Адсушыла рукі  
І аб сыценку біўся  
Ад балеснай мукі, —

Хто сушыў у няволі  
Люд наш працавіты,  
Задаваў вужача  
Раны непазбыты.

\*

Каб таму крукамі  
Пакрыўляла ногі  
І да роднай хаты  
Не знайшоў дарогі, —  
Хто крыўляў нам праўду,  
Застаўляў у прыгоне  
Бежанцамі гінуць  
На бацькоўскіх гонях.

\*

Каб таго скруціла  
Гадзінавым скрутам  
І прыстала потым  
Сухажыльным прутам, —  
Хто круціў нам сыцежкі  
Да жыцця і славы,  
Засыцілаўшы вочы  
Туманом крывавым.

\*

Каб таму маланкай  
Асьляпіла вочы  
І блукаў абмацкам  
Ён удзень і ўночы, —  
Хто для нашых дзетак  
Хоча асьляпленьня, —  
Бэсьціць чужаніцай  
Думак прасьвятленьне.

\*

Каб вады гарачай  
На таго нагрэлі  
І ня ўстаў ён болей  
Са сваёй пасьцелі, —  
Хто над Беларусяй  
Хоча распрасьцерці  
Свой бізун чужацкі  
І народ усьмерціць.

\*

Каб таго парвала  
З сэрцам на тры часьці  
І зьвяр'ё збылося  
Мяса параскрасьці, —

Хто быў прычыніўся  
Нашаму падзелу,  
На кускі парваўшы  
Маці роднай цела.

1926

### ХАЎРУСЬНІКАМ

"Gazeta codzienna"  
І "Віленскі Вестнік"  
Сабраліся хеўрай,  
Як сьвіньні на сьметнік.

Ды ну-ж гаманіці,  
Ухмыляцца пад вусам,  
Як лепш атуманіць  
Мазгі беларусам.

31



"Gazeta" бармоча:  
Нех бэндзе ён ляхам,  
А "Вестнік" - пусьць лучшэ  
Маскоўскім прот шляхам!

Спрачаліся доўга,  
Як край наш раскрасьці,  
Дый сьпеліся ўрэшце:  
Парваць на дэўе часьці.

Адна часьць Варшаве  
Лізаць ногі будзе,  
Маскве хай другая  
Нясе свае грудзі.

Забыліся толькі  
Хаўрусьнікі ночы  
Спытаць беларуса,  
Чым сам ён быць хоча...

1923

### АКОЎ ПАЛОМАНЫХ ЖАНДАР...

На палеміку ў «Савецкай Беларусі»  
аб беларускай мове

Акоў паломаных жандар,  
Сьліўнем зарыўшыся ў нары,  
Сядзіць расейскі чынадрал,  
«Слуга оцечаству, цару».

Ён сьніць былую моц і шыр:  
Цары, царыцы, цэрквы, трон,  
Пагромы, катаргі, Сібір...  
О, Русь! Прымі раба паклон!

Табе такой служыць па гроб  
Ня кіну я, і «расьцяразаць»  
Ня дам дзяржаўнасьці «оплот»,  
Цябе, «единую», о, маць!

32

Здарма-ж двуглавы твой арол  
Празь векі ў кіпцюрох трымаў  
Мільёны ўбогіх хат і сёл,  
Рабоў мільёны?... Нездарма!

У твой ланцуг былі, о, Русь,  
Уплецены з усіх бакоў  
Украйна, Польшча, Беларусь  
І сотня іншых «языкоў».

Цяпер, што бачу я кругом?  
Пасад маўклівы збуран скрозь...  
Рэспублікі!? Ды зь «языком»  
Зь іх лезе кожная ўсур'ез.

А ты, о рускі мой «язык»!  
Мой «общарускі», што з табой?  
Табе слухмян быў мал, вялік,  
Быў славен ты сваёй кляцьбой.

Табой сам самадзержац цар  
Пісаў ланцужны свой закон,  
Што маці-Русь есі жандар  
Усёй Эўропы!..

І свой сон

Сьніць далей гэты царадвор,  
Калі надьдзе яму дзень,  
Ізноў пад лэзгат царскіх шпор  
Свой распасьцерці чорны цень.

Ён, гэты ськінуты сатрап,  
Ня знае, што ў свабодзе жьцьцё;  
Яму дай вісельню, дый каб  
На ёй «языкі» ўсе ўшчаміць.

Не па нутру, як сьмерць, яму,  
Што беларускае дзіцё  
Бяжыць у сьцюжную зіму  
У школку пазнаваць жьцьцё.

33



Спужаўся, што хлапчук ў лапцёх,  
Напоўадзеты вёскі сын,  
У роднай мове ўчыцца змог?..  
О, стыдна, рускі «гражданин»!

Язык твой царскі ён табе  
Ня выража, спакойны будзь!  
Цябе тваім-жа у кляцьбе  
Ён не забудзе памянуць.

Былых ня выклічаш якоў  
І ты, Масквы кароннай гразь,  
Парваных ня скуеш акоў,  
Зь якой брахнёю ня вылазь!

Акопы, 5. 6. 1926

### МОЛАДЗІ

На цябе, наша моладзь, надзея  
Нашай сумнай забранай зямлі;  
Твой арліны палёт цьмы разьвее  
І запаліць веквечны агні.

Ты разбудзіш прыспаных сілы  
І на вольны паклічаш прастор  
З забыцця беспрасьветнай магілы  
Да бліскучага сонца, да зор.

Ты на бацькаўскім, моладзь, кургане  
Узьнясеш нездабыты пасад,  
Што расточыць сваё панаваньне  
На ўвесь край, дзе сягне твой пагляд.

Табе будуць ня страшны заломы,  
Злыя ворагі, іх варажба:  
Долю, праўду з маланак і громаў  
Твае выкрасяць гарт, барацьба.

Схамяніся-ж ты, моладзь арліна!  
У бок другі віхры веяць прымуць,  
Бяры сьветац, ідзі за судзьбінай,  
Ідзі з словам сьвятым: Беларусь!

23. 1. 1914



## З М Е С Т

### ВЕРШЫ

Янка Купала

	стр.
1. Спадчына . . . . .	3
2. Зь мінуўшых дзён . . . . .	4
3. Прарок . . . . .	5
4. Яшчэ прыдзе вясна . . . . .	7
5. На вялікім сьвеце . . . . .	8
6. У вырай . . . . .	8
7. Ухо днее . . . . .	9
8. Выйдзі . . . . .	10
9. Цару неба й зямлі . . . . .	12
10. Ня шукай . . . . .	13
11. Тутэйшы . . . . .	14
12. Чужым . . . . .	16
13. Сваякі . . . . .	17
14. За праўду . . . . .	17
15. Папросту . . . . .	18
16. На сход . . . . .	19
17. Свайму народу . . . . .	20
18. Годзе . . . . .	22
19. Песьня вольнага чалавека . . . . .	23
20. Беларучына . . . . .	24
21. Перад будучыняй . . . . .	25
22. Врагам беларучыны . . . . .	27
23. Паўстань з народу нашага... . . . .	28
24. Беларускія сыны . . . . .	29
25. Каб... . . . .	30
26. Хаўруснікам . . . . .	31
27. Акою паломаных жандар... . . . .	32
28. Моладзі . . . . .	35



Цана 200 зл.

**ВЫДАВЕЦТВА**  
**"БЕРАГ"**

**БЕЛАСТОК 1988**